

T: Wieś Lipce przestrzenią mitycznego powrotu do źródeł w **Chłopach** W. S.Reymonta.

1. Geneza powieści w kontekście biografii autora.

Geneza „Chłopów”

Napisanie czterech części „Chłopów” zajęło Reymontowi siedem lat – od 1901 do 1908 roku. Powieść początkowo ukazała się w odcinkach w „Tygodniku Ilustrowanym”. Dwa pierwsze tomy powieści wydano w 1904 roku, część trzecią w 1906, zaś czwartą – w 1909 r.

2. Elementy świata przedstawionego w powieści Reymonta.

a) Czas i miejsce akcji „Chłopów”

Akcja rozpoczyna się we wrześniu, a kończy w lipcu. Nie jest możliwe konkretne umiejscowienie wydarzeń w czasie. Pisarz opisywał święta ruchome i prace rolnicze. Pojawia się jednak kilka aluzji do wydarzeń historycznych, m.in. powstania styczniowego, wojny rosyjsko-tureckiej, zesłania na Syberię.

Miejszem akcji jest wieś Lipce, położona w zaborze rosyjskim. W rzeczywistości leży w pobliżu Skierniewic.

b) Chłopi – bohaterowie

Maciej Boryna - „*pierwszy we wsi gospodarz*”, zamożny wdowiec, człowiek uczciwy, pracowity, stanowczy, ziemia jest dla niego największą wartością;

Jagna Paczesiówna - młoda, ładna, rozpieszczona przez matkę, nie przywykła do pracy; namiętna, romantyczna i marzycielska, lekceważy bogactwo, nie zależy jej na pieniądzach i na ziemi, wywołuje konflikty wśród mieszkańców Lipiec, postać bardzo kontrowersyjna;

Antek - syn Boryny, uwikłany w spór z ojcem, w romans z Jagną; uparty, pracowity, zawzięty;

Hanka - żona Antka, zakochana w nim; początkowo nieśmiała, lękliwa, z czasem staje się zaradna, samodzielna, energiczna, jest bohaterką dynamiczną, jej postawa ulega zmianie pod wpływem wydarzeń;

Jagustynka - starsza kobieta, wynajmuje się do prac u innych gospodarzy; złośliwa plotkarka, intrygantka, lubi szerzyć zamęt; złośliwość jest jej bronią przed trudnościami, kłopotami;

Kuba - parobek Borynów, powstaniec z 1863 roku, pracowity, poczciwy, pobożny, budzi szacunek i sympatię;

Roch - żebrak przychodzący od czasu do czasu do Lipiec; człowiek wykształcony, pochodzi prawdopodobnie z wyższego stanu niż chłopski; uczy dzieci czytania, pisania, historii; zjawia się wszędzie tam, gdzie jest potrzebny, najbardziej tajemniczy spośród bohaterów powieści; **Ksiądz** - na pozór dobroduszny i poczciwy, naprawdę jednak interesowny i małoduszny; pragnie unikać konfliktów, przeważnie trzyma stronę bogatszych, jest chciwy;

Dominikowa - Marcjanna Paczesiowa, bogata wdowa, matka Jagny, Szymka i Jędrzycha;

Kowal - zięć Boryny, chytry, **Witek** przebiegły, chciwy;

Magda - żona kowala, córka Boryny;

Bylica - ojciec Hanki, ubogi gospodarz;

Mateusz - ponad trzydziestoletni kawaler, uganiający się za wiejskimi dziewczętami, ale nie stroniący też od mężatek;

Wójt - (Piotr) niezbyt dobry urzędnik, gdyż więcej dba o własne interesy niż o powierzone mu sprawy całej wsi;

- pastuch u Borynów, młody chłopak, sierota;

Pan Jacek - stryj dziedzica, były powstaniec, dobry, łagodny, wrażliwy na sytuację chłopów;

Jankiel - Żyd, właściciel karczmy.

c) Plan wydarzeń (całość utworu)

Tom I - *Jesień*

1. Stara Agata wyrusza do miasta żebrac.
2. Trwają wykopki.
3. Małżeńskie plany Boryny.
4. Oświadczyzny Macieja o rękę Jagny.
5. Jarmark w Tymowie.
6. Huczne zaręczyny Jagny z Boryną.
7. Bójka Antka Boryny z ojcem.
8. **Antek** i **Hanka** opuszczają dom Boryny.
9. Wesele Boryny.
10. Śmierć Kuby - parobka Boryny.

3. Hierarchia społeczności lipeckiej.

Reymont stworzył w „Chłopach” obraz zróżnicowanego wewnętrznie społeczeństwa chłopskiego. W literaturze polskiej chłopi byli traktowani na ogół jako jednolita najniższa klasa społeczna. Wskazywano na ciężki los mieszkańców wsi zmagających się z biedą, głodem, uciskiem. Powieść Reymonta daje pełny obraz tej warstwy, ukazując jej wewnętrzną hierarchię.

O miejscu w tej hierarchii decyduje przede wszystkim stan majątku. Ci, którzy posiadają ziemię, to ludzie zamożni, mający znaczenie. Przykładem takiego gospodarza jest Boryna, właściciel 32 morg i prawa do lasu. Sąsiedzi mówią o nim z podziwem:

(...) Już sam dom najlepszy we wsi, duży, widny, wysoki, staneje kieby w jakim dworze, wybielone, z podłogami, czyste! A co sprzętów, co statków różnych, obrazów samych ze dwadzieścia i wszystkie ze szklami! A tu jeszcze obory, stajnie, stodoła, szopa! A mało to lewentarza? Pięcioro samych krowich ogonów, nie licząc byka, którego profit daje niezgorszy? Trzy konie! A gdzie jeszcze grunt? Gdzie gęsi, świnie? (...).

Zamożność i przymioty osobiste, stanowczość, zdecydowanie, roztropność czynią go naturalnym przywódcą gromady. Ludzie szanują Borynę za to, że potrafi dobrze zarządzać swoim gospodarstwem

i pomnażać dobytek. Nikt się nie dziwi jego małżeństwu z niemal trzykrotnie młodszą panną, do tego najpiękniejszą we wsi. Przeciwnie, kobiety zazdroszczą jej dobrobytu.

Ważne osoby we wsi to także sołtys, kowal, młynarz i inni rzemieślnicy i posiadacze ziemi. Najniżej w hierarchii stoją chłopcy niemający własnego gospodarstwa, służący za parobków. Muszą utrzymywać się z dorywczej pracy u gospodarzy. Niektórzy, tak jak Kuba, mają szczęście i otrzymują własny kąt i stałe wyżywienie. Inni najmują się tylko przy żniwach, a w okresie przednówka głodują. Przykładem biedoty wiejskiej jest Kuba, Witek czy Bylica.

Bylica, jeden z najstarszych mieszkańców Lipiec, czuje się ciężarem. Schorowany, nie może już pracować, a córka, z którą mieszka, sama jest uboga i żałuje mu każdego kawałka jedzenia i drewna na opał, a nawet miejsca w chałupie. Tacy ludzie jak on nie mają poważania, nikt nie liczy się z ich zdaniem, nawet w kościele muszą zajmować ostatnie miejsca. Tak samo traktowany jest Witek, biedny sierota. Kiedy wszystkie swoje pieniądze chce dać na mszę za duszę matki, spotyka się wrogim przyjęciem:

(...) Witek ostał nieco w tyle, że go to po bosych nogach srodze deptali, ale się pchał, jak mógł, choć ta i niejeden burknął, że to się to pod łokcie ciśnie a starszym zastąpia, pieniądze w garści ścisnął - dopiero kiej go dopchnęli do stołu, wprost organisty, zapomniał języka w gębie... (...)A on co?... Wie to, kto jego mać? Kto ojciec?... Wie?... Ma to dać za kogo? (...).

Kobiety lipieckie są zależne od swoich ojców i mężów, dzielą ich miejsce w wiejskiej społeczności. Przy czym mężatki, a tym bardziej matki stoją wyżej od panien. Ślub jest bardzo ważnym momentem w życiu każdej dziewczyny, a symboliczne oczepiny oznaczają wejście do grona gospodyń. W najtrudniejszej sytuacji są wdowy, stare kobiety niezdolne do pracy, niemające nikogo, kto by się o nie zatroszczył. Taki los jest udziałem Agatki, która musi żebrać, a cokolwiek uezbiera, oddaje dzieciom, by nie być dla nich ciężarem.

Chłopi są bardzo przywiązani do owej hierarchii, przestrzegają jej przy każdej okazji: w kościele, na weselach, przy pracy i przy zabawie. Każdy musi znać swoje miejsce. Bylica, choć znajduje się na samym dole tej drabiny, jest pogodzony ze swoim losem. Za to Boryna, który nie został zaproszony na naradę, odczuł to bardzo dotkliwie – jako pozbawienie go należnego mu miejsca.

Gromada tworzy jedność. Chłopi wiedzą, że tylko jako zbiorowość stanowią siłę, dlatego tak bardzo dbają o tę wewnętrzną hierarchię, która pozwala utrzymać porządek. Gromada daje oparcie, ale też narzuca pewne ograniczenia. Boleśnie przekonał się o tym Antek będący świadkiem samosądu na Jagnie. Patrzy na mające miejsce wydarzenie i nie protestuje, nie chce występować przeciwko wszystkim: „W gromadzie żyję, to i z gromadą trzymam!” - mówi.